

Наголос. Основні правила наголошування слів

Кожна мова має свої особливості наголошування. Є мови, у яких наголос зафіксовано в певній позиції (**фіксований**): завжди на останній склад (французька, вірменська, турецька мови), завжди на другий із кінця (польська, грузинська), завжди на перший (чеська, ісландська, естонська). В українській мові наголос може падати на будь-який склад: на перший, другий, третій тощо. Це означає, що він є **вільним**: *ра^азом* – наголошено перший склад, принести – третій. У межах одного слова наголос може змінюватися: *голо^ава* – *голо^иви* (він є **рухомим**). Також є слова, у яких нормативними є два наголоси: *весня^ний* – *весня^иний* (**варіантне** наголошування). Перевірити правильний наголос можна за орфоепічним словником української мови (наприклад, за словником за редакцією М.І. Погрібного).

Оскільки український наголос є вільним, абсолютних правил наголошування немає, зате є закономірності, які допоможуть запам'ятати складні випадки наголошування.

Іменники:

1. **-ання**: більшість іменників, які закінчуються на -ання, мають наголос на -а: *вида^ння, завда^ння, зібра^ння, навча^ння, надба^ння, обра^ння, пізна^ння, посла^ння, чита^ння* (також прислівник *зра^ння*). Але *уподо^бання, ди^хання, бі^гання, ко^взання, нехту^ввання, обла^днання*;

2. **-за**: більшість іменників, утворених за моделлю «за...ка», будуть мати наголошений префікс за-: *за^акладка, за^агадка, за^апонка, за^аставка, за^астібка, за^амазка, за^аклепка, за^ачіпка*;

3. **-ина**: в іменниках, які позначають одиницю з певної множини (*горох* – *горош^ина*, *стебла* – *стебл^ина*, *волосся* – *волос^ина*, *бадилля* – *бадил^ина*);

4. **-ки**: іменники жіночого роду з суфіксом -к- у множині матимуть наголос на -и: *вказівка – вказівки, жінка – жінки, ластівка – ластівки, голка – голки*. АЛЕ *сусідка – сусідки, верхівка – верхівки*. Також наголос змінюється за умови поєднання з числівником: *дві жінки, три голки, чотири копійки*;

5. **-метр**: *дециметр, кілометр, міліметр, сантиметр* (одиниці вимірювання), але *периметр* (не є одиницею вимірювання);

6. **-о** в складних іменниках із двома коренями: *босоніж, гуртожиток, літопис, рукопис, чорнозем, чорнослив*. АЛЕ *благовіст, листопад, шляхопровід*;

7. **пере-**: *перебіг, перепис, переріз, перекис, перепустка, перепічка*, АЛЕ *переляк*;

8. **при-**: *приморозок, причіп*.

Прикметники:

1. Короткі та деякі багатоскладові прикметники на **-ий**: *близький, вішовий, вузький, добовий, жаркий, легкий, мілкий, новий, пільговий, пітний, різкий, роздрібний, текстовий, терпкий, тім'яний, тісний, тонкий, торф'яний, фаховий, чарівний, черговий, черствий, щодобовий*. У похідних прислівниках – здебільшого на перший склад: *легко, мілко, нудно, вузько*.

2. У суфіксі **-еньк-** наголос падає на е: *старенький, маленький, новенький*.

Дієслова:

1. У дієсловах на **-сти / -зти** наголошуємо останній склад: *відвезти, відвести, віднести / довести, довести, донести / завезти, занести, завести / навести, навести, нанести / перевезти, перевести, перенести / привезти, привести, принести*.

2. У коротких дієсловах 1 особи однини (я) здебільшого наголошуємо останній склад: *роблю, пишу, сиджу, люблю*.

3. У дієсловах на **-емо, -имо, -ете, -ите** наголошуємо останній склад: *беремо – берете / веземо – везете / несемо – несете / ідемо – ідете / п'ємо – п'єте*.

Методи для запам'ятовування наголосів:

1. **Римування слів або речень** (*портал – квартал / монолог – діалог – каталог / розвідник – довідник*).

- **дочка**, але **донька**: *Донька вийшла до дядька, а дочка – до козачка*;

- **циган**, **цінник**, **арахіс**: *Циган дав мені цінник на арахіс і барвник*.

2. **Кумедні заміни в назвах фільмів і пісень**: «Гаррі Поттер і філософський чорнослив» або «Дванадцять розгніваних чорносливів».

3. Групування за блоками слів:

Наголос на 1-му складі:

бóвтати, б́удемо, вірші, ві́падок, грóшей, до́гмат, до́нька, дро́ва, же́вріти, за́гадка, за́молоду, зо́зла, кідати, ко́лесо, ко́лія, ку́рятина, о́лень, на́чинка, підлі́тковий, по́друга, по́каз, прі́чип, прі́ятель, ра́зом, ре́шето, ре́мінь, ру́нковий, ро́звідка, спі́на, ца́рина, ча́су, це́нтнер, щі́пці, фо́льга, я́ловичина.

Наголос на 2-му складі:

абі́як, абі́коли, боро́давка, ві́тчим, везла́, вимо́ва, вимо́га, генéзис, граблі́, гурто́житок, дича́вити, добу́ток, допі́зна, дочка́, експе́рт, жада́ний, завда́ння, засу́ха, зокре́ма, зубо́жити, зубо́жілий, інду́стрія, іржа́вити, кварта́л, літо́пис, мере́жа, нена́видіти, нові́й, обру́ч, опто́вий, ота́ман, пере́біг (поді́й), пере́пис, пере́пустка, пізнáння, позáторік, право́пис, руко́пис, русло́, фарту́х, фено́мен, чорно́зем, чорно́слив.

На 3-му і 4-му складі:

асиметрі́я, беремо́, болоті́стий, бюлетéнь, бюрокра́тія, валові́й, ветерина́рія, диспансе́р, запитáння, ідетé, ідемо́, інжене́рія, катало́г, кіломе́тр, кропива́, куліна́рія, металу́ргія, медикаме́нт, навча́ння, нафтопро́від, низина́, одина́дцять, осока́, порядко́вий, псевдо́нім, розв'язáння, рукопи́сний, симетрі́я, сирокопче́ний, сторінку́ (множина), чергові́й, урочи́стий, щодобові́й, фахові́й.

ЗАВДАННЯ 1.

Згрупуйте слова з довідки відповідно до того, на який склад падає в них наголос.

Довідка. *Випадок, мережа, царина, фаховий, запонка, феномен, грошей, донька, фольга, вірші, підлітковий, разом, дрова, оптовий, отаман, перепис, індустрія, новий, ідемо, перепустка, ідете, псевдонім.*

наголос на 1 склад	наголос на 2 склад	наголос на 3-4 склад

ЗАВДАННЯ 2.

Підпишіть зображені об'єкти, використовуючи слова зі складним наголосом із попередніх правил.












